

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 59., BR. 3., 81. – 120., ZAGREB, lipanj 2012.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

**PROBLEM SEKUNDARNE MUTACIJE
PRVOTNO I DRUGUTNO ZNAČENJE ODNOSNIH PRIDJEVA
ZDRAVSTVENI, BANKARSKI, BRODARSKI, STOČARSKI**

Leopold Auburger

Dvoznačnost odnosnoga pridjeva *zdravstveni*

dnosni je pridjev *zdravstveni* semantički zanimljiv zbog toga jer se njegovo značenje odnosi s jedne strane na zdravstvo, a s druge strane na zdravlje.¹ Budući da je pridjev *zdravstveni* izveden od imenice *zdravstvo*, prvotno je njegovo značenje ono koje se odnosi baš na *zdravstvo*, a ne na *zdravlje*.² Obje su imenice (*zdravstvo*, *zdravlje*) sa svoje strane posredno ili izravno izvedene od korijenskoga pridjeva *zdrav*, koji prvotno označuje stanje bez bolesti.³

Ako se imena *Ministarstvo zdravstva* (do ministra Rajka Ostojića) i Ostojićevo *Ministarstvo zdravlja* (od siječnja 2012.) opisno parafraziraju u razgovornom jeziku kao *zdravstveno ministarstvo*, onda se nesretno preimenovanje od imena *Ministarstvo zdravstva* u ime *Ministarstvo zdravlja* može skrivati pod dvoznačnošću odnosno-

¹ Rječnik hrvatskoga jezika, 2000.: **zdravstveni** prid 1. koji se odnosi na zdravstvo: ~a ustanova, ~ radnik, ~a služba 2. koji se odnosi na zdravlje: ~o stanje, ~e smetnje; Bujas, 1999.: **zdravstveni** [...] ~o osoblje [...] ~i djelatnici [...] ~e vlasti [...] ~o osiguranje [...] ~a zaštita.

² O tvorbi pridjeva sufiksom *-eni* vidi: Babić, 2002.: t. 1467. – 1470.

³ Po Stjepanu je Babiću imenica *zdravstvo* odimenička izvedenica od imenice *zdravlje*, a potonja je izvedena sufiksom *-je* od pridjeva *zdrav* (vidi: Babić, 2002.: t. 929.; 491.). Obrazloženje protiv izravnoga izvođenja imenice *zdravstvo* od pridjeva *zdrav* u Babićevoj Tvorbi riječi (Babić, 2002.) nisam našao.

ga pridjeva *zdravstveno*. Ipak bi značenje koje se odnosi na zdravstvo, i tada bilo prvotno. To, uostalom, i odgovara stručnim prigovorima na rečeno preimenovanje, naime „da ime *Ministarstvo zdravstva* mnogo bolje odražava pravu djelatnost toga ministarstva“, jer „riječ *zdravlje* znači 'stanje organizma pri normalnome radu organa, dobro fizičko i psihičko stanje', a *zdravstvo* 'djelatnost koja se bavi zaštitom zdravlja i liječenjem bolesti'.“⁴ A dotično se ministarstvo bavi navedenom djelatnošću, a ne navedenim stanjem.

Slično kao pridjev *zdravstveni* mnogo je odnosnih pridjeva sa sufiksom *-arski* dvoznačno, odnoseći se pri tome također na određenu imenicu sa sufiksom *-stvo*. Tako se na primjer odimenički pridjev *ratarski* odnosi i na *ratar* i na *ratarstvo*. Međutim, za razliku od semantičke strukture pridjeva *zdravstveni*, koji se prvotno odnosi na imenicu *zdravstvo*, prvotno je značenje dotičnih pridjeva sa sufiksom *-arski* ono koje se odnosi na imenice od kojih su ti pridjevi sufiksom *-ski* izravno izvedeni, to jest na imenice sa sufiksom *-ar*, u primjeru na imenicu *ratar*. Dvoznačnost je odnosnih pridjeva tipa *ratarski* rezultat takozvane sekundarne mutacije kojom se dodaje drugotno značenje („ratarstvo“) prvotnomu značenju („ratar“), a koje je s prvotnim tvorbeno i semantički povezano. Po Babićevoj je Tvorbi riječi ta semantička sekundarna mutacija tvorbenih sufikasa sasvim obična u dvama tvorbenim slučajevima, naime: 1. kod odnosnih pridjeva izvedenih od zemljopisnih imena ili od etnika, koji prvotno znače odnos prema dotičnomu imenu, a drugotno se odnose na etnik (naziv za stanovnika) od dotičnoga zemljopisnog imena odnosno obratno na zemljopisno ime uz dotični etnik; 2. kod odnosnih pridjeva koji su izvedeni od imenica sa značenjem „čovjek koji se bavi djelatnošću imeničkom osnovom određenom“, a koji drugotno znače djelatnost, organizacija djelatnosti, službu, struku, umijeće, znanost ili doktrinu.⁵

Ostale su pojave sekundarne mutacije, kao na primjer kod odnosnoga pridjeva *zdravstveni*, rijetke. Pridjev je *zdravstveni* izveden od imenice *zdravstvo* i prvotno se odnosi na nju. Njegovo je drugotno značenje rezultat prenesene uporabe osnove *zdravstv-* za odnošenje pridjeva sufiksom *-eni* na imenicu *zdravlje* čije je značenje

⁴ Hudeček – Mihaljević, 2012.: 16.; Babić, 2002.: t. 943. opisuje to značenje kao „organizirana djelatnost za zdravlje (ljudi)“.

⁵ Babić, 2002.: tt. 143.; 1255. – 1256.; 1331. – 1332.; 1334.; 1361. – 1362.; 1368. – 1369.; 1404. Primjeri za prvi gore navedeni tvorbeni slučaj jesu: 1. *bosanski* > *Bosna*, *Bosanac*; *balkanski* > *Balkan*, *Balkanac*. Takvih primjera ima po Babić, 2002.: t. 1368. „zacijelo više od sedam tisuća“; 2. *australski* > *Australac*, *Australija*; *dalmatinski* > *Dalmatinac*, *Dalmacija*; *slovenski* > *Slovenac*, *Slovenija*; *srpски* > *Srbin*, *Srbija*. Sekundarna je mutacija i u toj tvorbi odnosnih pridjeva od etnika sasvim normalna (Babić, 2002.: t. 1369.). Primjeri za drugi gore navedeni tvorbeni slučaj su: *kiparski* > *kipar*, *kiparstvo*; *ribarski* > *ribar*, *ribarenje*, *ribarstvo* (= *ribarenje*; za razliku od *ribarstveni* > *ribarstvo* sa značenjem „znanosti o ribama i ribarenju“; v. Babić, 2002.: t. 1361.); *stočarski* > *stočar*, *stočarstvo*; *strančarski* > *strančar*, *strančarstvo*; *kovački* > *kovač*, *kovanje*; *demagoški* > *demagog*, *demagogija*; *demokratski* > *demokrat*, *demokracija*; *diplomatski* > *diplomat*, *diplomacija*; *filološki* > *filolog*, *filologija*; *geografski* > *geograf*, *geografija*; *centralistički* > *centralist*, *centralizam*; *komunistički* > *komunist*, *komunizam*; *patriotski* > *patriot*, *patriotizam*; *puristički* > *purist*, *purizam*.

„normalno ljudsko stanje“, kojemu ima služiti djelatnost zdravstva. Imenica je *zdravlje* sa svoje strane izravno izvedena od opisnoga pridjeva *zdrav*.⁶

Upitnost trećega značenja pridjeva *bankarski* i *brodarski*

U Babićevoj Tvorbi riječi nalazimo među primjerima za pridjevske izvedenice sa sufiksom *-ski* dva u tvorbenom pogledu posebno zanimljiva slučaja.⁷ Sve tu navedene izvedenice, međutim, služe oprimgjerenju toga kako se zbog „pojave sekundarne mutacije pridjevi izvedeni od osobnih imenica često [...] odnose i na druge imenice s istom prvom osnovom“.⁸ Rečena su dva posebna slučaja izvedenice *bankarski* i *brodarski*. Za razliku od ostalih šest izvedenica koje su jasno semantički strukturirane po gore navedenom pravilu o sekundarnoj mutaciji s rezultatom drugotnoga značenja djelatnosti, organizacije djelatnosti i sl., kojom se bavi čovjek označen prvotnim značenjem, naprimjer *glasački* se prvotno odnosi na glasače i drugotno na glasovanje; *pčelarski* prvotno na pčelare, a drugotno na pčelarstvo i pčelarenje, za izvedenice se *bankarski* i *brodarski* navodi tri značenja od kojih se jedno ne može protumačiti kao rezultat takve sekundarne mutacije. U slučaju se pridjeva *bankarski* to dotiče odnošenja također na banke kao treće značenje uz bankare i bankarstvo, a u slučaju pridjeva *brodarski* odnošenja također na brodove uz brodare i brodarstvo.

Kao vrlo rijetke ako ne i jedinstvene iznimke ta dva primjera ne mogu stvoriti tvorbeni paradigmu posebne sekundarne mutacije. Slučaj da bi zbog dvojake, semantički različite sekundarne mutacije odnosni pridjev imao dva različita drugotna značenja, ograničen bi bio baš na ta dva primjera. Povrh toga se odnosni pridjevi (npr. *bankarski*) koji su izvedeni od osobnih, sufiksom izvedenih imenica (npr. *bankar*) nikako ne odnose na korijen tih imenica od kojih su izvedeni, ili na njihovu osnovu skraćenu za odnosnomu pridjevu i toj imenici zajednički sufiks, u danom primjeru sufiks *-ar* (*banka*). Zbog svega toga vrijedi razmišljati o tome kako treba ocijeniti ta treća značenja tih dvaju pridjeva *bankarski* i *brodarski* s obzirom na normu hrvatskoga književnog jezika i kako ih standardizirati.

Djelomično rješenje toga problema možemo vidjeti u Babićevoj ocjeni da „od banka je normalnije *bankovni*“ nego *bankarski* kao odnosni pridjev prema imenici *banka*, a „od brod je običnije *brodski*“ nego *brodarski*.⁹ Međutim, potpuno bi rješenje trebalo normativno suziti značenja odnosnih pridjeva *bankarski* i *brodarski*

⁶ O „apstraktnim“ i „konkretnim“ značenjima imenica izvedenih sufiksom *-stvo* (apstraktna: osobina, posao, zvanje; konkretna: zbirno značenje (npr. skupina osoba), mjesno značenje (npr. područje, prostorija); vidi Babić, 2002.: t. 934. – 940. Značenje je većine imeničkih izvedenica od opisnih pridjeva sa sufiksom *-stvo* stanje koje se opiše dotičnim pridjevom (nav. mj.: t. 948.). Imenica *zdravstvo*, međutim, ne spada u tu skupinu, ali tom značenju odgovora drugotno značenje odnosnoga pridjeva *zdravstveni*, koji je izveden od imenice *zdravstvo*.

⁷ Babić, 2002.: t. 1361.

⁸ Isto.

⁹ Babić, 2002.: t. 1361.

na njihovo prvotno i drugotno, sustavnom mutacijom nastalo značenje. Takvo je standardiziranje već prihvaćeno u Šonjinu Rječniku.¹⁰ U Anićevoj je Rječniku samo pridjev *bankarski* po takvom standardiziranju određen dok je značenje pridjeva *brodarski* tako određeno, da se taj pridjev „odnosi na brodare, brodarenje i brodove“.¹¹ Od posebne je zanimljivosti Bujasovo određenje značenja pridjeva *bankarski* jer je s jedne strane prihvaćena dvoznačnost slično kao u Šonjinu Rječniku, a s druge se strane upućuje na hrvatski standardni pridjev *bankovni* glede upitnoga odnosa pridjeva *bankarski* s imenicu *banka*. Odnosenje je pridjeva *bankarski* na banke po Bujasovu Rječniku srpski standard. Pridjev je *brodarski* u Bujasovu Rječniku određen slično kao u Šonjinu Rječniku samo dvoznačno.¹²

S tim se Bujasovom ocjenom prividno normalnoga odnosa hrvatskoga pridjeva *bankarski* s imenicom *banka* podudara semantički opis srpskoga („srpskohrvatskoga“) pridjeva *банкарски* u Tolstojevu Rečniku značenjima „банковый, банковский, банкирский“.¹³ Hrvatski standardni odnosni pridjev *bankovni* u Tolstojevu Rečniku nema srpskoga korelata. Slično se srpski pridjev *бродарски* određuje u Tolstojevu Rečniku kao „судовой, корабельный; пароходный“, znači tako da se odnosi također na brodove.¹⁴ Još jednu potvrdu za razlike između hrvatskih i srpskih standardnih značenja pridjeva *bankarski* daje Poljančev Rusko-hrvatski rječnik jer se u tom Rječniku ruski pridjevi *банковский* i *банковый* određuju samo značenjem „bančni, bankovni“, a ne i značenjem „bankarski“. Potonje je jedinstveno značenje ruskoga pridjeva *банкирский*. Pridjeva *бродарски* u Poljančevu Rusko-hrvatskom rječniku nema, a postoji imenica *бродар* kao istovrijednica za rusku imenicu *судоводитель*. Pridjev se *бродски* navodi kao istovrijednica za ruske pridjeve *судовой* i *корабельный*.¹⁵

¹⁰ Rječnik hrvatskoga jezika, 2000.: *prid. bankarski* koji se odnosi na bankare i bankarstvo [...]; *prid. bankovni* koji se odnosi na banku [...]; *prid. brodarski* 1. koji se odnosi na brodarstvo i brodare [...] 2. u službi imenice brodarka; *prid. brodski* 1. koji se odnosi na brod [...] 2. koji se odnosi na Brod [...].

¹¹ Anić, 1998.: *bankarski* 1. *prid.* koji pripada, koji se odnosi na bankare i bankarstvo [...]; *bankovni* *prid. odr.* koji se odnosi na banku [...]; *brodarski* 1. *prid.* koji se odnosi na brodare, brodarenje i brodove [...]; *brodski* 1. *prid.* koji je dio, koji se odnosi na brod [...]; *brodski* 2. *prid.* 1. koji pripada, se odnosi na mjesta koja se zovu Brod ili im je to prvi dio višestrukog imena [...].

¹² Bujas, 1999.: *bankarski* *adj* banker's, bankers'; →¹⁶ *bankovni*; *bankovni* *adj* bank-, banking [...]; *bankarstvo* *n* banking (business), bank(ing) industry; *brodarski* *adj* shipping-, maritime [...]; *brodski* *adj* ship-, ship's, boat- [...].

¹³ Tolstoj, 1973.: *банкарски* 1) банковый [...]; 2) банковский [...]; 3) банкирский [...]; *банкарство* банковое дело.

¹⁴ Tolstoj, 1973.: *бродарски* судовой, корабельный; пароходный [...].

¹⁵ Poljanec – Madatova-Poljanec, 1973.: *банкирский* bankarski [...]; *банковский* bančni, bankovni [...]; *банковый* bančni, bankovni [...]; *корабельный* brodski, ladarski; za brodove, lađe (drvo); *судоводитель* brodar, navigator, brodski pilot; *судовой* brodski [...].

Zaključak

Normativni problemi uporabe pridjeva *bankarski*, *brodarski* i *stočarski*

Predloženo bi semantičko normiranje pridjeva *bankarski* i *brodarski* imalo, razumije se, za posljedicu da se time i njihova uporaba normira. Tako bi bila na primjer katkad rabljena sveza *bankarsko jamstvo* umjesto *bankovno jamstvo* nestandardna kad se radi o jamstvu banke, a ne bankara.¹⁶ Da pojava sekundarne mutacije kod odnosnih pridjeva sa sufiksima *-ar* + *-ski* zaslužuje više pozornosti, možemo uostalom očitati od toga da je njihova uporaba, čini se, također u drugim slučajevima nesigurna. Tako se naprimjer rabe sveze *stočarski sajam* i *stočni sajam*, *stočarski selekcijski centar* i *stočni selekcijski centar* kao istoznačnice, od kojih su, međutim, po ocjeni Marije Znike iz semantičkih razloga samo sveze s pridjevkom *stočni* pravilne, jer su te sajamske odnosno selekcijske djelatnosti usmjerene na stoku kao svoj predmet.¹⁷ S druge je strane sveza *stočarska farma* sasvim pravilna jer se uslijed sekundarne mutacije pridjev *stočarski* ovdje odnosi na stočarstvo, a ne na stočare.¹⁸

Literatura

- Anić, V., ³1998., Rječnik hrvatskoga jezika, treće, prošireno izdanje, Novi Liber, Zagreb
 Babić, S., ³2002., Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku, treće, poboljšano izdanje, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, Zagreb

¹⁶ U Brandićevu se stručnom Rječniku (Brandić, 1996.) pravilno prevodi njemački naziv *Bankbürgschaft* svezom *bankovno jamstvo* i *Bankgarantie* svezama *bankovno jamstvo* i *bankovna garancija*; isto tako se prevodi u Rječniku Frana Marunice (Marunica, 2003.) engleski izraz *bank guarantee/guaranty* svezama *bankovno jamstvo*, *bankovna garancija*. S druge pak strane, napr. Susana Šarčević i Martina Bajčić rabe u svojem članku o „Potrebi stvaranja ujednačenoga hrvatskoga nazivlja za europske pravne pojmove“ za njemački naziv *Bankgarantie* hrvatski izraz *bankarska garancija*, a za *Bankbürgschaft* hrvatski prijevod *bankarsko jamstvo* (Šarčević – Bajčić, 2009.: 822.). Zanimljivo je sljedeće određenje naziva *bankarsko jamstvo* na mrežnoj stranici Poslovnoga foruma gdje se navodi Zakon o obvezim odnosima (N.N. 35/2005): „Bankarsko jamstvo je samostalna obveza banke neovisna o osnovnom poslu.“ (<http://www.poslovniforum.hr/zakoni/ugovori-052.asp>, 08.04.2012.). Iako se radi o obvezi **banke**, kao pridjevak je rabljen odnosni pridjev *bankarsko*, a ne *bankovno*.

¹⁷ Znika, 2012.: 29.

¹⁸ Željko Bujas navodi baš tu sintagmu pod natuknicom **stočarski** te objašnjava natuknicu člankom: „cattle raising | ~a **farma** cattle-(-raising) farm, US+ ranch“ (Bujas, 1999.). Slično se u Šonjinu Rječniku prvo značenje imenice *gospodarstvo* oprimjeruje sintagmom *ratarsko gospodarstvo*, a moglo bi biti oprimjereno, razumije se, također sintagmom *stočarsko gospodarstvo* (Rječnik hrvatskoga jezika, 2000.).

Na mreži se može naći uz svezu *stočarska farma* također sintagma *stočna farma*. Protiv prihvatanja sveze *stočna farma* i sl. umjesto sveze *stočarska farma* i sl. kao književnojezične norme govori pokraj drugotnoga, sekundarnom mutacijom nastalog značenja pridjeva *stočarski* to da se pridjev *stočni* u ovoj sintagmi ne može uklopiti u atribucijsku paradigmu {*goveđa, konjska, pileća, svinjska...*} *farma*. Razlog je tomu, mislim, da imenica *stoka* isto tako kao imenice *ekipa, narod, osoba, porodica, posada* u gramatičkome smislu ne ide u kategoriju živih bića, premda su, naravno, stočne jedinke (govedo, konj, pile, svinja) žive. Podrobnije o tvorbi pridjeva sufiksom *-ni* od imenica *ekipa, narod, osoba, porodica, posada, stoka, vazal* i o kategoriji živih bića pri toj tvorbi vidi Babić, 2002.: tt. 1433. – 1436.

- Brandić, D., 1996., Njemačko-hrvatski gospodarski i pravni rječnik, Deutsch-kroatisches Wirtschafts- und Rechtswörterbuch, Informator, Zagreb
- Bujas, Ž., 1999., Veliki hrvatsko-engleski rječnik, Croatian-English dictionary, Nakladni zavod Globus, Zagreb
- Hudeček, L.; Mihaljević, M., 2012., Zdravlje i zdravstvo, Jezik, god. 59., br. 1., Zagreb, str. 15. – 20.
- Marunica, F., 2003., Englesko-hrvatski i Europske Unije pravni rječnik, Nezavisna autorska naklada, Zagreb
- Poljanec, R. F.; Madatova-Poljanec, S. M., 1973., Rusko-hrvatski rječnik, Русско-хорватский словарь, treće, prerađeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb
- Rječnik hrvatskoga jezika, 2000., glavni urednik Jure Šonje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža – Školska knjiga, Zagreb
- Šarčević, S.; Bajčić, M., 2009., Zur Notwendigkeit der Erarbeitung einer einheitlichen kroatischen Terminologie für EU-Rechtsbegriffe, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 30., br. 2., Rijeka, str. 810. – 826.
- [Tolstoj, I. I.] Толстой, И. И., ³1970., Србскохорватско-рускији словарь, Српскохрватско-руски речник [Serbskochorvatsko-russkij slovar', Srpskohrvatsko-ruski rečnik], treće, popravljeno i dopunjeno izdanje, Izdatel'stvo „Sovetskaja ěnciklopedija“, Moskva
- Znika, M., 2012., Što se uzgaja na stočarskom gospodarstvu?, Jezik, god. 59., br. 1., Zagreb, str. 29.
- <http://www.poslovniforum.hr/zakoni/ugovori-052.asp>, 08. 04. 2012.

Sažetak

Leopold Auburger, sveučilišni profesor u miru, München, Njemačka
UDK 81'373.611, izvorni znanstveni rad
primljen 11. travnja 2012., prihvaćen za tisak 25. travnja 2012.

Probleme der sekundären Mutation

Die primäre und die sekundäre Bedeutung der Beziehungsadjektive
zdravstveni, bankarski, brodarski, stočarski

Der Artikel behandelt die Bedeutungsstruktur der Beziehungsadjektive *zdravstveni*, *bankarski*, *brodarski* und *stočarski* im Hinblick auf die semantische Erscheinung der sogenannten sekundären Mutation bei der Ableitung von Beziehungsadjektiven durch Suffigierung, wie sie Stjepan Babić in seiner „Wortbildung“ definiert hat (Babić, 2002.: t. 143.). Dabei werden sowohl für die Bedeutungsstruktur von *bankarski* und *brodarski* als auch für den kontextuellen Gebrauch dieser Adjektive sowie auch von *stočarski* Normierungsprobleme der kroatischen Literatursprache sichtbar: *bankarski* sollte nicht auch als Beziehungsadjektiv zum Substantiv *banka*, *brodarski* nicht auch zu *brod* verwendet werden. Im Gebrauch von *stočarski* ist dessen Sekundärbedeutung mit Bezug auf *stočarstvo* zu beachten, weshalb es in Syntagmen wie *stočarska farma* zu verwenden ist.